LEHEKÜLG EESTLASTELE

Nr 107 (512) Laupäeval, 10. mail 1947 3. aastakäik

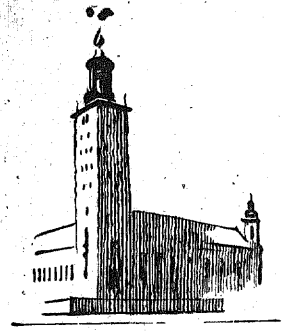

Briti väed Egiptuses ei häiri Stalinit

NEW YORK (Reuter) — Ajaleht PM teatab, et Stalin on Moskvas seletanud Bevinile, et vene valitsusel ei ole midagi selle vastu, kui Briti väed asuvad Egiptuses.

Bevini seletuse järele olevat Stalin kinnitanud, et tema arvates Briti vägede viibimine Egiptuses on võib-olla isegi sõja ajal takistanud Araabia maade muutumist fashistlikeks mis oleks vaenlasele annud aktiivset abi.

TRUMANI EMISSAR PAKUB PARIISIS LAENU

PARIIS (St.-T.) — See 404-hääleline majoriteet, mille peaminister Ramadier saavutas prantsuse rahvuskogus omab ulatuslikku tähtsust Prantsusmaa poliitilises elus. Kogu huvi koondub nüüd selle ümber, mida kavatseb teha sotsiaaldemokraatide sisemine opositsioon, mis on küllalt tugev. Vaatlejad on huvitatud, kas opositsioon katsub lõhestada sotsialistlikku erakonda, kui Ramadier veelgi eemaldub kommunistidest.

Prantsuse sotsiaaldemokraatliku partei juhtkond peab oma tähtsamaks ülesandeks lähemal ajal vältida lõhe laienemist kommunistide ja sotsialistide vahel. Opositsiooni juhiks on kommunismisõbralik sotsiaaldemokraatliku erakonna sekretär Gui Mollet, kes möödunud aastal toimunud partei kongressil jättis vähemusse erakonna juhi Leon Blumi ning võttis üle endise sekretäri Mayeri koha. Nüüd näib aga lehekülg pöördunud olevat ning arvatavasti saab Mayer tööministriks.

Ka põhiseaduslikus osas on Ramadier võit tähtis. See tähendab, et neljandas vabariigis kujuneb peaminister „tugevaks meheks", kuna hääletamisega selleks anti prejudikaat.

PARIIS (Reuter) — Poliitilistes ringkondades on äratanud suurt tähelepanu endise USA Parlisi-saadiku Bullitti jõudmine Prantsusmaale, et siin arutada võimalusi ameerika abi andmiseks nüüd, kus „kommunistid on lahkunud valitsusest".

Kommunistide seletuse järele on William Bullitt teatav poolametlik emissar Trumani ja de Gaulle'i vahel.

Sotsialistid Ramadier valitsuses arvavad, et valitsemine ilma kommunistideta osutub vaid siis edukaks, kui suudetakse suurlinnade toitlustamist kiiresti parandada.

PRANTSUSE VALITSUSE KOMMUNISTLIKUD MINISTRID, kes rahvuskogus andsid oma hääled valitsuse vastu, sunniti lahkuma Ramadier valitsusest. Seliega ühenduses külastasid kommunistlikud ministrid Maurice Thorez ja Charles Tillon president Auriolt, andes üle oma ametipaberid. Pildil näeme neid lahkumas Champs Elysee presidendipalees.

Sakslased püüavad ise luua tsoonidevahelist koostööd

MÜNCHEN — (Reuter). Baieri peaminister dr Hans Erhard kutsus kõigi nelja saksa okupatsioonitsooni peaministrid konverentsile Müncheni, et diskuteerida Saksamaa majanduslikku ja poliitilise ühtluse loomise võimalusi. Konverents toimub 6 ja 7 juunil. Oletatakse, et Baieri peaministri kava on heaks kiidetud ka USA okupatsioonivägede ülemjuhataja kindral Lucius Clay poolt. Sõjaväevalitsuste esindajad sellest konverentsist osa ei võta.

Eelnimetatud sammuga püüavad saksa poliitikud omal käel kakkama saada Saksamaa kõigi tsoonide koostööga, milles ei suudetud Moskva konverentsil suured saavutada üksmeelt. Oma kuises tuletab dr. Erhard meelde, et suurriigid ei suutnud isegi kokku leppida ühtlase tsoonipoliitika ajamises. Nendes olukordades peab saksa rahvas vastu vaatama uuele nälja — ja viletsusetalvele sügavaimas lootustuses, üteldakse peaministritele saadetud kirjas. Pole kahtlust, et see katastroof, mis ähvardas möödunud talvel, saab käesoleval talvel tegelikkuseks. Sellepärast peavad sakslased ise rakendama kõik oma jõud katastroofi vältimiseks.

Saksa raadiokommentaatorid märgivad, et suurriikide lahkhelid halvendavad iga päevaga Saksamaa olukorda, millele kaasub Saksamaa ülesehitavate jõudude oma killustatus.

Nendes olukordades loodetakse nüüd Baieri peaministri aktsiooniga saavutada üksmeelt okupatsioonivõimude poolt lubatud raamdes.

Briti tsoonis on oodata suure toitainete kriisi ületamiseks uusi valitsuse samme. Uus briti tsooni minister Pakenham külastab neil päevil Berliini ja Düsseldorfi, et arutada võimalusi kohapealsete võimudega olukorra lahendamiseks. Inglased loodavad oma tsooni toitluskriisi osaliselt lahendada mai ja juuni kuude jooksul.

New York Herald Tribune korrespondent Frankfurdist teatab, et on veel vaid ajaküsimus, mil Franfurt Maini ääres tõstetakse angloaksi tsoonide ühiseks pealinnaks. See tähendavat esimest sammu Berliini kui poliitilese tsentrumi tähtsuse kaotamisel. Muuhulgas on kavatsusel Frankfurti üle viia 4.000 saksa ametnikku koos perekondadega. Kõigepealt asuvat aga Frankfurti kõik inglise ja amerika tsoonide okupatsiooniorganid.

Ameerika tsooni sõjajõudude peakorteri residentsiks kavatsetakse muuta ülikoolilinna Heidelbergi.

Esialgul on veel varajane otsustada kuivõrd need summud tähendavad lõplikku sidemete katkestamist Ida — ja Lääne-Saksamaa vahel. See tähendab aga igal juhul, et lääneriigid saavad oma kätte paar uut trumpi järgmiseks konverentsiks.

Brasiilia keelas ära kompartei

RIO DE JANEIRO (Reuter) — Brasiilia riigikohus otsustas kolme häälega kahe vastu ära keelata kommunistliku partei tegevuse Brasiilias. Teatavasti oli viimastel valimistel kommunistidel suur menu, eriti aga Rio de Janeiro linnavolikogu valimistel.

Kohtuhoone ümber seisid paljastatud tääkidega sõdurid selle tähtsa otsuse tegemise ajal. Tänavad olid aga peagu inimtühjad — paistis nagu oleks rahvas eelistanud hoiduda majadesse.

Brasiilia riigikohus hakkas asja käsitama kahe nädala eest, kui valitsus avalikult seletas, et kommunistlik partei, mis alles kahe aasta eest sai tegutsemisõigusi, ei ole põrmugi demokraatlik organisatsioon.

Kuhu jääb Trumani "puhastus"?

WASHINGTON — (UP). USA pealinnas hakatakse huvi tundma, miks president Trumani kava riigiametnike lojaliteedi uurimises pole senini veel ellu viidud. Vaatamata, et plaan esitati juba kuus nädalat tagasi, ei ole senini uhtki ametlikku teadet ilmunud, et mõni kommunist, fashist või muu "ühiskonnale kahjulik" isik oleks riigiteenistusest kõrvaldatud.

Inglise väeteenistuskohuslased väljaõppele Saksasse

LONDON (St.-T.) — Inglise alamkojas arutati sõjaväeteenistuskohustuse seadust, kusjuures mee leolu kuumaks küttis Churchill oma ägeda kriitikaga kaitseminister Alexandri ja valitsuse vastu. Churchill seletas, et opositsioon hääletab valitsuse esialgse ettepaneku poolt, mille järele sõjaväeteenistuse kohustus kestaks 18 kuud, kuid lubas toetada ka valitsuse poolt hiljem redutseeritud 12-kuulist ettepanekut, kui eelmine ettepanek parlamendis läbi ei lähe.

Kaitseminister Alexander püüdis opositsiooni tsüüniliste naerulaginate saatel seletada, miks valitsus kaks päeva pärast oma 18-kuuse ettepaneku tegemist äkki esitas uue, 12-kuuse ettepaneku.

Churchill rõhutas, et valitsuse taganemise tegelikuks põhjuseks on asjaolu, et tööerakonna oma parlamendiliigetest ähvardasid 70—80 häälega valitsuse vastu. "Ma pole oma parlamendis olemise ajal varem kunagi näinud sellist roomamist ja vastutustunde puudust riigi vastu ja võimetust jääda oma printsiipide juurde", kritiseeris Churchill teravalt valitsuse täispööret seisukohtades. "Midagi muud pole rohkem nõrgendanud usaldust praeguse administratsiooni vastu kui see kergemeelne viis, kuidas valitsus reageerib oma 'saba' survele".

Valitsuse esialgne ettepanek, et sõjaväeteenistus oleks 18 kuu pikkune, jükati tagasi 311 häälega 163 vastu. Seepeale võeti 368 häälega 17 vastuselemisel vastu valitsuse muudatusettepanek ja sellega jääb Inglismaa väeteenistuse pikkuseks 12 kuud. Kaitseminister seletas, et edaspidi saab suurel hulgal sõjaväeteenistuskohuslasi väljaõppele saadetud Saksamaa okupatsiooniarmeesse.

Araablaste aktiivsus UNO-s

NEW YORK (St.-T.) — Araabia grupp UNO Palestina-istungil ajab praegu pidevalt sellist intensiivset ja ründavat poliitikat, et ülejäänud riigid on peagu sunnitud kaitseseisukorda. Neljapäeval saavutasid araablased uut edu, kuna poliitiline komisjon 28 häälega 5 vastu otsustas kokku kutsuda täiskogu istungi, et heaks kiita komisjoni kavatsust ära kuulata Palestiina-araablasi võrdõiguslikult Jewish Agency saadetud juutide esindajatega. Hiljem kiideti komisjoni ettepanek heaks ka täiskogus 39 häälega 11 riiki jäid erapooletuks.

Poliitilises komisjonis arutati USA ettepanekut, millega Palestiina-komisjon tuleks koostada täiesti erapooletutest riikidest — Holland, Kanada, Pärsia, Peruu, Rootsi Tshehhoslovakkia ja Uruguay. Argentiina nõudis kõigi suurriikide osavõttu ja komisjoni suurendamist 11 liikmeni. Esialgu näis meeleolu oleva siiski rohkem USA ettepaneku poolt, mida toetasid ka Suur-Britannia ja Austraalia.

Norra esindaja Finn Moe puudutas konverentsi õrnemat punkti, juhtides tähelepanu, et Palestiina-probleemi veel rohkem komplitseerib asjaolu, et selle maa tulevane positsioon on ühendatud Euroopa kodutute juutide probleemiga. Moe nõudis nende küsimuste eraldamist ja kutsus UNO liikmeid üles andma kodututele juutidele pidevat või ajutist ulualust.

Finn Moe ettekanne võeti vastu vaikides ja väga välkese vastukõlaga. Ainukesena ruttas Moed toetama venelane Gromõko, kes ütles, et norralane on ainuke koneleja, kes on tabanud kogu küsimuse tuuma.

Jewish Agency andis oma nõusoleku vastu võtta UNO kutset juutide seisukohtade esitamiseks Palestiina-küsimuses. Jewish Agency delegatsiooni UNO ees kuuluvad Jewish Agency juhatuse esimees David Ben-Gurion, Illel Silver, Haim Greenberg, mrs Åose Halperin, Moshe Shertok, Nahum Goldman ja Emmanuel Meumann.

Teateid nõukogude Eestist

★ AMETMEHI KODUMAALT: Ed. Tiivas — Järvakandi teemeister. Padrik — Rapla keskkooli direktor. R. Meijel — kompartei Harjumaa komitee sekr.. Bogomolenko — Kalurliidu mass. — org. osak. juhat. P. Sagen — Kalurliidu juhat. as. V. Kivi — Haapsalu kalaostupunkti juhataja. Albert Saluneeme — Neeme kalur. ühistu esimees J. Tuur — Neeme kalaostupunkti juhat. A. Koppel — Torgu kal. ühistu es. Ed. Sepp — Torgu kalaostup. juh. H. Tasa — Lõuna Võrtsjärve ostup. juh. D. Lipertov — Varuja kal. üh. es. G. Budarov — Varuja ostup. juhat. August Koger — Põhja-Võrtsjärve kalur üh. esimees tagantatud, asemele tuli K. Vahesaar punaarmeest).

★ Paar päeva peale president Trumani kõnet anti Tallinna raadio kaudu teade, et Jaan Tompi nimelises klubis korraldatakse kiiresti parteiagitaatorite kokkutulek. See esimene kokkutulek üteldi olevat venekeelne. Pärast seda esimest pidi aga kõigis linnarajoonides ja maakondades peetama eestikeelseid agitaatorite instrueerimise kokkutulekuid.

★ Tallinnas töötab 32 kooli, neist 11 k s algkool, 14 mittetäielikku ja 17 täielikku keskkooli, kokku 509 klasskomplektiga. Õpilasi on 17.100. Tallinna polütehnilise instituudi õpilaste arv on 600.

Käsitöincluded. ja eraettevõted on likvideeritud ja neist moodustatud 88 artelli. Möödunud aastal on juurde loodud 39 artelli järeljäänust 93st eraettevõttest.

★ „KANGE NAINE" KOERUS. — Väinjärve valla Koeru rahvamaja juhataja Alma Grauen kirjutab ajalehes: „Kodanliku Eesti tegelased armastasid suu täis võtta oma kultuuristi. Olen kehviku perekonnast ja tean väga hästi, milline oli see kultuur. Rahvamaja töötas, selle juurde asutati mitmesuguseid ringisi", kirjutab sõnasõnalt see „kange naine" ja lisab: „Oli näiteks naistering. Seal käisid ümbruskonna jõukamad perenaised ja tütred aega viitmas, oma rõietega edvistamas." Alma Grauen on kangesti vihane, et seal õpetati söögikeetmist ja kirjutab: „Seal korraldati kalli raha eest kursusi roogade keetmiseks, mille nime kohapeal keegi õigesti välja ütelda ei saanudki. Nüüd olen mina rahvamaja juhatajaks ja nüüd on see saanud alles ümbruskonna keskuseks." Ja kes teisiti julgeks arvata, siis lisatakse targu juurde: „Mul oli neli venda punaarmee riidades. Varemalt ma ise töötasin turbarabas."

★ SURMATEATEID KODUMAALT: Kodumaal on surnud Eduard Mihkli põeg Gildemann ja maetud Vigala kalmistule. Ta oli sündinud 25. juunil 1853. aastal. Leinavad lapsed perekondadega.

Veel on surnud Emma-Helene Jaani t. Aigro, kes sündinud 7. märtsil 1895. aastal. Teda leinavad tütar, õde ja omaksed.

Veebruarikuus suri Marie Hiievälja. Teda jäid leinama lapsed ja isa. Sündinud oli ta 24. mail 1889. aastal.

★ Nagu siia saabunud andmed jutustavad, tõimus N. Liidus korrespondents laskevõistlus, millest võtsid osa ka eesti laskurid. Eesti on võtnud võistlusest osa 300 meeskonnaga, kokku 3.000 laskuriga ja tulnud üldkokkuvõttes esimesele kohale. Meeskondades esinenud võistlejist on olnud 80 protsenti koolilõpilased.

Pooleboid kommunistidele Soome tööliskonnas üha vähenemas

HELSINGI (St.-T.) — Soome valitsuskriisi põhjused hakkavad nüüd tasapisi selguma. Eriti näib kriisi mõjutanud olevat tööliskonna meeleolu, mis avaldub esimestes aruannetes metallitööliste ametiühingu valimistelt, millist ametiühingut peetakse kõige kommunistlikumaks kogu Soomes. Valimistel on nimelt sotsiaaldemokraadid saavutanud 22 mandaati kommunistide 17 vastu, milline tagajärg silmnähtavalt nõrgendab peaministri Pekkala võimalusi tulla võitjana välja valitsuskriisist.

Maaliit keeldus kategooriliselt nõustamast Pekkala valitsuse volituste pikendamisega. Ka sotsiaaldemokraadid otsustasid pikal nõupidamisel mitte jätkele anda oma nõudmistes. Samal ajal teatatakse, et rahvademokraadid esmakordselt on näidanud tunnuseid kompromissimistahtele.

Sotsiaaldemokraadid kavatsevat esitada nüüd uuesti peamihistri kandidaadiks eduskunna esimeest Fagerholmi. Sotsialistid olid läbirääkimistele kutsunud maaliidu ja rahvademokraatide esindajad, et kuidagi üle saada surnud punktist. Kui see konverents annab tagajärgi, siis on arvata, et Soome saab juhtivatele kohtadele uued mehed, kusjuures aga erakondade omavaheline balanss valitsuses jääb oluliselt muutmatuks.

Väärtuslikud leiud Gobi kõrbest

SYDNEY (Reuter) — Sydneysse saabus neil päevil ambulantsijuht John F. Johnson, kes töi kaasa kogu kuni 2.000 aastat vanu vaase, milliseid leiti Gobi kõrbe äärel leitud ürgse linna müüride vahelt. Linn asus umbes sama tee ääres, kus omal ajal Marco Polo käis oma avastusretkel.

Johnsoni seletuse järele on vaasid olnud maetud vanade linnavaremete alla. Linn ise on nähtavasti välja „surnud kõrbe pealetungi tõttu, mis linnal rõõvis eluks vajaliku vee.

KAIRO PÜHA JÜRI KIRIKUS toimus möödunud pühapäeva õsel kaks imetaolist tervenemist. Püha Jüri mälestamiseks oli rahvas kogunenud kirikusse. Akki tõusis üks vigane mees, kes kirikusse tuli karkudega, maast üles ja hakkas kõndima tälesti vetuult. Üks ema tõi kirikusse oma pimeda poisi, kes äkki hakkas jälle nägema. Sündmust nägi pealt suur rahvahulk.

Vene diplomaatlik post läks kaduma

NEW YORK — (Reuter). Kogusummas kuus kasti vene diplomaatlist pagasit, mis oli adresseeritud esindajatele UNO-s ja vene peakonsulaadile Washingtonis, on New Yorgi sadamas kaduma läinud, seletas vene telegraafiagentuur TASS. Kõik otsimised on osutund asjatuiks.

Venelased ütlevad, et New Yorki tollivõimud on 29 postikastist välja annud ainult 27. Tollivõimude esindaja seletas, et toll pole ühtki pakki kinni pidanud, mis oli adressitud UNO-le või vene saatkonnale.

Stalini eriline huvi Ameerika kriisiküsimuste vastu

MOSKVA (AB.) — Stalin küsis oma kõnelusel Ameerika vabariikliku presidendikandidaadi Stasseniga viimaselt otsekoheselt, kas ta usub USA majanduskriisi tekkimisse. Jutuajamine on nüüd avaldatud tervikuna, kusjuures vene poolel konstateeritakse, et "ameerika ajakirjanduses leidus terve rida sihilikke moonutusi tekstis".

Stassen on sellele küsimusele vastanud, et ta ei usu suurema majanduskriisi tekkimise võimalustesse Ameerikas ning et Ameerika valitsusel on käepärast vajalikud abinõud olukorras reguleerimiseks. Stalin konstateeris seejuures, et valitsusel peab olema suurel määral kindlat hoiakut, kui ta suudab garanteerida rahulikku arengut majanduselus. Stalin toonitas, et USA praegne situatsioon on hea tingituna geograafilisest asendist. Sinna lisandub, et Ameerika on vabanenud suurmaaomanike võimutsemisest ning et suuremad konkurendid Saksamaa ja Jaapan on võidetud — mis annab suuri võimalusi ekspordi suurendamiseks kuni 20 protsendi võrra. Stalin küsis, mida Stassen selle kohta arvab.

Stassen vastas, et tema arvates areng ei ole täiesti soodne ja kui USA suurendab oma eksporti 15 protsendi võrra, siis on tal hästi läinud.

Stalin ütles seepeale, et Ameerika ajakirjanduse järele anub juba tunda majanduskriis. Stassen vastas, et seda on ka varemini teatatud, kuid kontrollimisel alati osutunud valelikeks. Depressioni vältimiseks tuleb majanduselu reguleerida.

Kas aga ärimehed on nõus laskma reguleerida ennast? päris Stalin. Stassen arvas, et see oleks küll võimalik.

Euroopa majandusolukorra kohta ütles Stalin, et seal on majanduslik olukord väga halb ja ainult kahes riigis — Shveitsis ja Tshehhoslovakkias on olukorras head. Ta avaldas imestust, et Inglismaal on söe puudus. Olevat ka väga halb, et majanduslik elu Jaapanis ja Saksamaal on sõjaväelaste juhtida.

Kogu kõneluse kestel nimetas Stalin ainult Roosevelti ja admiral Nimitzi nimesid. Ta tähendas, et teda enne sõda huvitas kõige enam majandus, kuid sõda sundis teda ka sõjalisele alale.

Vene uued nõudmised Ungarile

LONDON (Reuter) — Vene valitsus on Ungarile esitanud nõudmise kokku 200 miljoni dollari väärtuses ile sõjakahjutasukohustuste, seletatakse hästiinformeeritud ringkondadest. Relvadarahuja rahulepingu järele peab Ungari maksma N. Liidule 200 miljonit dollarit sõjakahjutasu kune aasta jooksul. Hiljem pikendati seda terminit kaheksale aastale.

Praegu käimasolevatel Vene-Ungari läbirääkimistel on venelased esitanud kolme liiki nõudmisi: 1) Venemaa nõuab kõigi saksa varanduste üleandmist, mis asuvad Ungaris, milleks ta on õigustatud rahulepingu ja Potsdami kokkuleppe järgi. Nende varanduste väärtus ulatuvat 100 miljonini, moodustades sellega poole Ungari 200-miljonilisest sõjakontributsioonist. 2) Venemaa nõuab, et Ungari temale välja maksab kõik oma võlad Saksamaale, mis eksisteerisid sõja lõpul. 3) Venemaa nõuab, et Ungari peab tagasi maksma Venemaale a) ajutisele Ungari valitsusele antud avansi Ungari oma valuutas ning b) vene abi Ungarile armee relvastamisel ja varustamisel.

Eestirootsi rahvakultuuri

uurimiseks on Gustav Adolfi nimeline akadeemia palunud valitsuselt 30.000 krooni suurust summat.

Põhjenduses üteldakse, et uurimust ei saa olukorra tõttu enam edasi lükata. Eestirootslased on praegu kiirel lülitamisel rootsi rahvastiku ühiskonda ning tõõndusellu. Nende traditsioonid ja keel on häälbumas uues miljöös. Akadeemia juhib tähelepanu, et keegi ei suuda asendada eestirootslaste rahvusgrupi uurimistöö juhatajat Nils Tiberg'i, sellel alal, kuna viimasel on suured teadmised eestirootslaste murrakuis ning lähedased sidemed selle rahvusgrupiga.

Tähtsat lühidalt

HITLERI-PLAKATEID oli neil päevil üles kleebitud Müncheni südalinna. Plakatitel ülistati Hitlerit kui ideaalset rahva juhti ja teatati, et Saksamaal on asutatud uus juudivastane erakond. Plakatid olid kohal mitu tundi, enne kui politseid alarmeeriti.

★

KARTULILEHTEDEST TUBAKA valmistamise meetodi on leiutanud saksa teadlane dr. Otto Brendel. Tema meetodi järele impregneeritakse seemnekartulid tubakaekstraktiga, mille tõttu ka kartuli lehed omavad tubaka maitse. Brendeli meetodit saab ka teistes kombinatsioonides kasutada. Kui näiteks kohviekstraktiga impregneerida nisu, siis kasvab nisu kohvi maitseline.

★

BATA, TSHEHHI SAAPAKUNINGAS, on möistetud Prahas seljataga 15 aastaks vanglasse ning varanduste konfiskeerimisele "ebarahvusliku" käitumise pärast okupatsiooni ajal. Bata ise on Brasiilia kodanik ja elab Braasiilias. Ta kavatsevat seal asutada uut kogu maailma haaravat jalanõude kontserni.

★

SAKSA KUULAMISAPARAATE on Taani kaablitööliste poolt leitud merekaabli töödel Põhjameres. Kaablilaev C. E. Karup tõmbas neil päevil välja ühe sellise poolkera taolise raudkonstruktsiooni, mis kaablite kaudu oli aparaat ühendatud maaga. Nende kuulamisaparaatide kaudu said sakslased iga läheneva laeva liikumist täpselt teada. Sakslased olevat Skagerrakis üksi lasknud merre 300 sellist kuulamisaparaati.

★

12 INGLAST, KES ON ABIELUS VENELANNADEGA, saatsid esimese mai puhul Stalinile telegrammi, paludes viimast teha oma kuulsast abielukeeluseadusest erandit ja lubada nendele naistel lahkuda N. Liidust ja asuda oma meeste juurde Inglismaale.

Millest juttu

Mõni sõna minevikust

Vanem kirjamees on arhiivtöölisena "tolmuimejana" lehitsenud Stockholmi teatri koltunud pabereid ja märkinud neist viimases "Kodu Tees" mõndagi lõbusat ja huvitavat üles, nii ka maailmakuulsast lauljatarist Adelina Pattist. Seejuures leidub lause: "Mäletavasti mele kadunud K. A. Hermann oma kunagises "Laulu- ja muusikalehes" ei väsinud ega tüdinenud kiitmast Pattit — keda ta kunagi ise ei olnud näinud . . ." Vanem kirjamees teeb siin vanale Hermannile ülekohut. Nii K. A. Hermann, kui ka paljud teised Adelina Patti kaasaegsed eestlased on seda haruldast ööbikut oma ihusilmaga näinud ja kõrvaga kuulnud ja tema ainulaadsest ja kordumata kunstist liigutatud ja vaimustatud olnud. Sest Adelina Patti on laulnud omal ajal ka — Tartus. Aga juhatagu jutustada sel puhul Tartu mineviku mõnest ununenud loost.

Vanal Tartul olid suured kultuuritraditsioonid ja oma ülikooli tõttu ta ei olnud kuulus üksnes tsaristlikus Venes, vaid ka muus maailmas. Tartu asus tookord Lääne-Euroopast Vene impeeriumi hiilgavasse pealinna Peterburi kulgeval teel ja paljud kuulsused oma reisidel tegid peatuse ka Emajõe linnas. Pealegi ei olnud siis veel Balti raudtes lõplikult välja ehitatud ja osa teekonda Riiast Tartu tuli teha posthobusell. Tartus kulus puhkus marjaks ära ja elu ise ka ei olnud kiire ega kärsik. Nii sattus ka maailmakuulsaid muusikakunstnikke Tartu konsterteerima, kas nad olid siis teel Riiast Peterburi, või vastupid Peterburist Riiga ja edasi välismaale. Nii Tartu kui ka Riia elasid tollal kõige muu kõrval intensiivset kunstielu ja muusika-kultuur ja -harrastus olid neis Baltimaade tookordsels peakeskusis eriti kõrged. On ju Richard Wagner oma nooruse põlves olnud Riias mõnda aega ooperi dirigendiks. Tartus elas ja töötas prof. Oettingen, kes oli omale nime teinud ka muusikakritiikuna, ja mõnigi kuulsus oli huvitatud, mida see haruldane muusikatundja temast ütleb.

On teada, et üks sellisel teekonnal esines Tartus Adelina Patti. Tema kontsert toimus ülikooli aulasaalis. Ülikooli peahoone suurt saali kasutati siis lihti kontsertide ja muude ettekannete jaoks. Siin on mänginud ka omaaegne viiuldajate kuninga, heli-võlur Sarasate. Bürgermusse oli tookord juba olemas ja ka selle avar saal oli neil aegadel kunstiõhtute teenistuses.

Tartu muusikaajalugu võib loetleda veel teisi suurusi, keda ta on näinud, kuulnud ja imetlenud. Ka hoopis hiljemail aastail omas Tartu endist külgetõmbejõudu. Siis oli juba kerkinud "Vanemuine" ja kõik Tartu tulnud kuulsused esinesid eesti teatrimaja saalis. Seal on mänginud prof. Auer, praeguste viiuldajate tippude õpetaja, on oma virtuositeeti esitanud Huberman ja tantsinud surematu Fokin. See oli juba revolutsiooni eelõhtul, vana Venemaa kokkuvarisemise eel. Ja need on ainult mõned väljanopitud nimed.

Aga ühe loo jutustame veel. See oli läinud sajandi lõpul. Tartus oli väljakuulutatud Alma Fohströmi kontsert. Alma Fohströmil, soome lauljatarina siis juba rahvusvahelise kuulsuse võitnud, oli selja taga loorberitega kaetud tee läbi Euroopa, Põhja- ja Lõuna-Ameerika. Tema ilus koloratuur-sopran, millele seltsis laujatari kaunis välimus, oli tast teinud jumaldatud kontsert- ja ooperi tähe. Ta oli abielus balti aadliku von Rodega. Neliteist aastat (1890—1904) kunstnik oli Moskva kojaooperi primadonnaks. Alma Fohströmi Tartu ilmudes oli seal tollal sündimas teadlik eesti haritlaskond. Dr. Oskar Kallas oli veel üliõpilane ja tema eestvõttel eesti tudengite saatkond ilmus enne kontserti lauljatari juure, paludes teda võtta oma programmi ka ühe eesti laulu. Alma Fohström nõustus kohe. Kontsert toimus ülikooli aulas, publiku moodustas peamiselt kohalik balti — saksa seltskond. Kui äkki kõlas eesti laul, peaaegu eestikeelsete sõnadega — "Miks sa nutad lillekene" —, mida kavalehel ei olnud märgitud, oli hämmastus üldine. See oli midagi seni kuulmatut ja kujutlematut, peagu skandaal. Saksa publik hakkas saalist lahkuma, Oskar Kallase koondatud eesti üliõpilased valmistasid aga lauljatarile tormise ovatsiooni ja tänasid teda lilledega. Kui kunstnik ülikooli peahoonest väljus, et oma hotelli sõita, korraldasid eesti tudengid uue manifestatsiooni: hobune rakendati sõiduki eest lahti ja noored eesti patriioodid ise sõidutasid lauljatari tema öörastemajja. Vanast valitsesid sellised riütellikud kombed. Eesti üliõpilaste rahvuslikust meeleavaldusest kõneldi aga Tartus veel kaua. Vanemas eas mõõdetud ja kaalutud doktor, ei teadnud noorus arvatagi, kui tuline ja temperamendikas võis Oskar Kallas olla üliõpilaspõlves.

Alma Fohström tuli lõppaastail tagasi oma sünnilinna Helsingi, esines oma 70 aasta sünnipäeval koguni kontserdiga ja oli veel Soome iseseisvuse jäevil muusikapedagoogina tegev. Tema öde Elina oli samuti kuulus lauljatar ja vend Ossian tuntud tenellist ja dirigent.

Fakt.

KUMLA

Taevaminemise pühal 15. mail kell 14.00 Kumla kirikus jumalateenistus. Lauluraamatud. Õp. R. Koolmeister.

MALMÖS

Fosie uues kirikus Taevaminemispühal 15. mail kell 11 hommikul liturgiline jumalateenistus armulauaga. Teenib ja juhlustab külalisena praost E. Lepik. Laululehed.

Eesti laskuritel hea nimi

Viimasel ajal on Rootsi ajakirjanduses mitmel puhul juttu olnud eesti laskuritest, kes omal ajal kuulusid maailma parimate hulka ja korduvalt tulid maailmamesitrivõistlustel. Sama kuulus kui eesti laskurid, oli ka Arsenali poolt valmistatud eesti täpsuspüss, mida praegugi loetakse veel maailma parimaks võistluspüssiks ja mida tarvitavad mõnedki Rootsi meisterkütid.

Rootsi meistervõistluste eelvõistluse raames võttis väljaspool võistlust välkelalilibri-püssi võistlustest osa ka endine akadeemiline maailmameister eestlane O. Lellep, kes tälesti treenimatuna tuli paljuharjutanud rootslaste hulgas üheksandaks 386 silmaga. O. Lellep on varem välkekalilibripüssist lamades lasknud 40 lasuga maksimaalse summa — 400 silma.

VÄSTERÅS

Emadepäeva pühitsemine toimub Västerås-is pühapäeval 11. mail, kirikusaalis Sto. ragatan 42, algusega kl. 14.30. Kõneleb õp. Koolmeister. Päeva kava eest hoolitsevad noored.

NORRKÖPING

Pühapäeval, 11. mail kell 12 toimb tööliste teatris Emadepäeva aktus koos koolipeoga. Kavas kõne koolinõunik mag. H. Rajamaalt ja õpilasettekandeid. Kava teises osas tuleb kordamisele Erik Teemanti. muusikaline näidend „Soontagana nõidus" laulu ja tantsuga. Pääsmed saadaval kohapeal kr. 0,75—2,50.

SPORDIRINGI KEVADPIDU. Pühapäeval, 11. mail kell 17 toimub ERS-i spordiringi korraldusel sise-hooaja lõpp-demonstratsioonina suur spordipidu, kus esinevad võimlemis- ja rahvatantsrühmad ning üksiksportlased. Pääsmed saadaval võimlemisrühma liikmeilt ja Nermani raamatukauplusest.

LÜÜRIKAÕHTUL, mille korraldab ERS kultuurring laupäeval, 17. mail kell 19 Matteuse kooli aulas esineb kõnega kirjandustegelane Bernard Kangro. Eesti lüürikat deklameerivad A. Teder, L. Muda, E. Leppoja j. t.

JÖNKÖPINGIS

on 16. mail Eesti Pagulasteatri etendus — Agapetuse "Patuoinas", Folkets Pargi teatrimajas, algusega kell 19.00. Pääsmed saadaval hr Raunikul ja Pärisval Jönköpingis ja hr Sootlal Huskvaranas.

Jönköpingi Eesti Seltsi juhatus, palub enesele teatada, kes soovib liikmeist osa võtta väljasõidust Lääne-Rootsi eestlaste suvepäevale Hindåses, või Kesk-Rootsi suvepätvale Norrköpingis.

FRANZ SCHUBERT — HELIS JA KÕNES

Pühapäeval, 18. mail toimub Uppsala Eesti Seltsi korraldusel algusega kell 18 Folkets Hus'i ruumes saal A muusikaline õhtu, millisel pianist *Harry Kask* Stockholmist esinebi ettekandega teemil: „Franz Schubert — helis ja kõnes".

Esitamisele tuleb nimetatud helilooja elu ja looming ühes muusikaliste näidetega klaveril ja helilaatlisel. Sissepääs tasuta. Kõik Uppsala eestlased on teretulnud.

KUMLA JA ÖREBRO LAPSED SUVIKODUDESSE

Kumla EESTI ABI juhatus on algatanud lastekaitse küsimusi ja kaalunud või. Lapseevanemad Kumlas pooldavad algatust väga, nõnda et Kumlast saadakse saata suvikodusse umbes 20 last, neist 6 eelkooliealist.

Kumla läheduses asuvad Örebro eestlased pooldavad samuti suvikodu asutamist ning kavatsevad saata suvikodusse umbes 10 last.

ÄLTINGSÅSI EESTI ABI KOGUS 3000 KROONI

Eesti laste abistamise aktsiooni puhul kogus Alingsåsi EESTI ABI 2969 krooni väärtuses annetusi, mis saadeti toitainetena ja riietena edasi Saksamaale. Aktsiooni ajaksil energiliselt tegutsida kohalikud akaudid ja eesti täienduskooli õpilased. Alingsåsi EESTI ABI juhatusse kuuluvad J. Käsper, A. Aro ja G. Lahesaar.

ESKILSTUNAS ANNETATI ÜLE 2000 KROONI

Eskilstuna EESTI ABI on valmistanud arusande, mille kohaselt aktsiooniga koguti annetusi 2314 krooni väärtuses. Selelst koguti raha 1200 krooni eest. Vastavalle vaderlaagritele saadeti toitaineid ja riideid. Eskilstuna EESTI ABI juhatusse kuuluvad J. Ojasaun, P. Rei ja E. Nääb.

KÄSIPALL ESKILSTUNAS

Pühapäeval, 4. mail toimus Eskilstuna Tennishallis võrkpalivõistlus Norrköpingi ERS ja Eskilstuna NMKU nais- ja meeskondade vahel.

Naiskondade vahelise keskpärase tasemega võistlus lõppes Eskilstuna naiste teenitud ja kindla võiduga 2:0 (15:9, 15:11).

Meeskondade vahelise heatasemelise mängu võitis naplit Norrköpingi ERS meeskond tagajärjega 2:1 (9:15, 16:14, 15:11). Sellega ebaõnnestus seekord eskilstunlastel revanshi saamine varasema kaotuse eest samalt meeskonnalt.

KÖNEKOOSOLEKUD ALINGSÅSIS

Teisipäeval, 13. mail kell 19.00 koneleb Alingsåsi Folkets Husi väikeses (2) saalis kirjanik ja naistegelane pr. Helmi Mäelo teemal „Mele kandejõud olemasolu võitluses. Neljapäeval, 15. mail kell 11 koneleb Folkets Husi suures saalis Eesti Komitee esimees T. Grünthal.

ENMKÜ

korraldab pühap. 11. mail s. a. kell 15.30 Ühingu suures saalis Snickerbacken 4 EMADEPÄEVA AKTUSE — KINOETENDUSE. Kavas: 1) Tervitus Eesti emale, 2) Deklamatsioone galidelt. 3) Laule emale — Helmi Bétlem. 4) *Lapsed igavese lume piirilt.* Film Laura Fitinghofferi maalimakuulsa romaani järele. Peosois: Ragnar Falck, Hans Lindgren, Gunnar Sjöberg jt.

NORRKÖPINGIS, pühap. 11. mail kell 16.00 kino „Rialto" ruumes EMADEPÄEVA KINOETENDUS. Kavar 1) Alati valmis. Erifilm skautideelust. 2) *Lapsed igavese lume piirilt.*

STOCKHOLMI EESTI SELTSI KINO

Oma ruumide kinnioleku tõttu on etenduse erakordselt pühapäeval, 11. mail kell 14.30 Stockholmi nooblimas kino „TERAS-SENT" puumides, Birger Jarlsgatan 64 suure kahekordse eeskavaga. 1). Ginger